

Türkiye’de Coğrafyacı ve Coğrafya Eğitimcisi İkileminde Coğrafya Bilimi

Geography science in the dilemmas of geography educator and geography in Turkey

Murat Tanrıkulu*¹

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, UluYazı Yerleşkesi/Çankırı

Öz: Türkiye’de coğrafya, üniversitelerin fen-edebiyat fakültelerinin coğrafya ve eğitim fakültelerinin coğrafya eğitimi bölümleri olmak üzere iki farklı bölümde öğretilen bir bilimdir. Bazı üniversitelerin bünyelerinde coğrafya ve coğrafya eğitimi bölümlerinden yalnızca biri varken bazılarında ise her iki bölüm de bulunmaktadır. Genel olarak coğrafya bölümlerinden mezun olanların coğrafyacı, coğrafya eğitimi bölümlerinden mezun olanların ise coğrafya eğitimcisi ya da coğrafya öğretmeni olduğu/olacağı kabul görülür. Ancak pedagojik formasyon alınması kaydıyla fen-edebiyat fakültesi coğrafya bölümleri mezunları da öğretmen olabilir. Her iki fakültede formasyon dersleri dışında alana yönelik öğretilen dersler ve ders içerikleri büyük oranda aynıdır. Dersleri veren öğretim elemanları da yine büyük oranda her iki fakülteden mezun olmuş ve gerekli şartları yerine getirmiş akademisyenlerden oluşmaktadır. Özetle biri diğerini ikame edebilir durumdadır. Ancak, pratikte durum böyle iken teoride coğrafyacı ve coğrafya eğitimcilerinin birbirlerini farklı bilimlerin öğretim elemanı olarak kabul ettikleri görülmektedir. Örneğin; lisans, yüksek lisans ve doktoralarını coğrafya bölümlerinde tamamlayanlar kendilerini pür/saf coğrafyacı olarak kabul ederken, coğrafya eğitimcisini ya da eğitim kademeleri farklı olan coğrafyacıları ise pür/saf coğrafyacı olarak görmemektedirler. Bu farklı bakış özellikle akademik çalışma ve üretim söz konusu olduğunda çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlar ülkemizde coğrafya biliminin öğretiminde kaotik bir ortam ve ikilem oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, ülkemizde farklı bölümlerde öğretilen coğrafya biliminin içinde bulunduğu bu durumu gözler önüne serebilmek ve tartışılmasını sağlamaktır. Çalışmada farklı üniversitelerden örnekler verilmiş ve yöntem olarak fenomenoloji kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: coğrafyacı, coğrafya eğitimcisi, ikilem, kaotik, coğrafya

Abstract: Geography in Turkey is a science taught in two different departments, geography and education departments of the faculties of Science and literature of universities. Some universities have only one department of geography and geography education and some have both departments. In general, it is accepted that the graduates of the Department of Geography will be geographers, and the graduates of the Department of Geography education will be geography educators or geography teachers. However, the graduates of the Faculty of Arts and Sciences Department of Geography may also be teachers provided that they receive pedagogic formation. Courses and courses taught in both faculties are mostly the same. The lecturers of the courses are also composed of academicians who have graduated from both faculties and have fulfilled the necessary requirements. In summary, one can substitute the other. However, in practice, it is observed that geographers and geography educators consider each other as teaching staff of different Sciences. For example, those who complete their undergraduate, graduate and doctorate degrees in geography are regarded as pure geographers, while the geography educator or the geographers who have different levels of education do not consider themselves pure geographers. This situation is very clear when it comes to work and production. All this creates a chaotic environment and dilemma in the teaching of Geography in our country. The aim of the study is to show and discuss the

* İletişim Yazarı: Doç. Dr. Murat Tanrıkulu, e-mail: kutlukul@gmail.com

situation in the geography science taught in different departments of our country. In this study, samples were given from different universities and phenomenology was used as a method.

Keywords: *geographer, geography educator, dilemma, chaotic, geography*

1. Giriş

Türkiye’de fen ve edebiyat fakülteleri ve eğitim fakültelerinde öğretimi yapılan fen ve sosyal bilimlerin neredeyse tamamı gibi coğrafya bilimi de yukarıda zikredilen ve ilerleyen sayfalarda da zikredilecek olan ikili, kaotik ve sonuçlarıyla birlikte birçok bağlantılı soruna yol açan yapılanmayla sürdürülmektedir. Ülkemizin son 40 yılında gündemden düşmeyen bu sorunlu yapılanma aynı bilimin farklı adla ve farklı bölümlerde öğretilmesinden kaynaklanmaktadır. Burada bu yapılanmanın olumsuzlukları yukarıda zikredilen birkaç başlık altında değerlendirilecektir.

2. Amaç ve Yöntem

Çalışmada ulaşılmak istenen amaç; coğrafya biliminin, fen-edebiyat fakültesi bünyesindeki coğrafya bölümleri ve eğitim fakültelerinin bünyelerindeki coğrafya eğitimi anabilim dallarının ülkemizde coğrafya öğretiminde oluşturduğu kaotik ortamı gözler önüne sermek, kaotik ortam ve ikilemin özellikle coğrafya öğretimi konusunda yol açtığı olumsuzlukları ortaya koymak, bu ortamın ve olumsuzlukların giderilmesine yönelik öneriler sunmaktır. Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda konunun gündeme gelmesini ve tartışılmasını sağlamak çalışmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır. Zira konu, ülkemizde coğrafya biliminin içinde bulunduğu çıkmazın, itelenip ötelenmesinin nedenleri arasında değerlendirilebilir. Çalışma, Ankara’da faaliyet gösteren Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi bünyesindeki Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı ve Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü’nde görev yapan akademik kadronun bilimsel çalışmaları, YÖK uygulamaları ve Bologna Süreci ve kriterleri kapsamında örneklendirilerek somutlaştırılmıştır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Fenomenoloji, farkında olduğumuz ama derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanan bir yöntemdir.

3. Süreç ve Genel Durum

Türkiye’de 1980 yılında gerçekleştirilen askeri darbe ve cunta yönetimi, etkileri günümüzde de devam eden birçok sorunlu uygulamayı da yürürlüğe koymuştur. Bu sorunlu uygulama alanları arasında Türk yükseköğretimi de yer almaktadır. Cunta yönetiminde, 1981 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kanunu (2547 Sayı ve 6 Kasım 1981) ile YÖK kurulmuştur. Ardından bunu tamamlayan Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (41 Sayı ve 20 Temmuz 1982 tarih) ile de Türk yükseköğretim sisteminde kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin hiç kuşkusuz en önemlileri YÖK’ün kuruluşu ve öncesinde Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte zaman içinde ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için kurulan ve yaygınlaşan eğitim enstitülerinin, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan alınarak, eğitim fakültelerine dönüştürülmesi ve üniversitelere bağlanması olmuştur. Karar, akademi çevresinde tartışılmamış, olumlu ve olumsuz yanları gündeme getirilmemiş, dünyadaki örneklerine bakılmamış ve o zaman ülkeyi yöneten darbeci zihniyetin basiretsiz bir uygulaması olarak yürürlüğe konmuştur. 1982 yılından itibaren Türkiye üniversitelerinde fen ve sosyal bilimler alanlarında öğretim, öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri ve araştırmacı ve uzman yetiştiren fen-edebiyat fakültesi olmak üzere iki ayrı kaynaktan gerçekleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle aynı ya da farklı üniversitelerde aynı adla anılan, benzer akademik kariyere sahip öğretim

kadrolarınca ve büyük oranda alana yönelik derslerin öğretildiği (Çizelge 1)¹, aynı istihdam alanlarına yönelik kalifiye eleman yetiştiren, bu nedenle sürekli çekişme içinde olan, fakat farklı kodlarla öğrenci alan bölümler ortaya çıkmıştır. Bu bölüm/bilimlerden biri de Coğrafya'dır.

Türkiye'de bir bilim olarak coğrafya, iki farklı fakülte çatısı ve iki farklı anabilim dalı altında öğretilmektedir. Bunlardan ilki fen ve edebiyat fakültelerinin genellikle edebiyat fakülteleri çatısı altındaki coğrafya, ikincisi de eğitim fakültelerinde Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümlerinde coğrafya eğitimi anabilim dalı olarak yapılan öğretimdir. Ayrıca bazı üniversitelerde yalnızca coğrafya ve coğrafya eğitimi/öğretmenliği bölümleri mevcut iken, bazı üniversitelerin farklı fakültelerinde hem coğrafya bölümü hem de coğrafya eğitimi/öğretmenliği anabilim dalları bulunmaktadır.²

Örneğin Marmara Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi bunlardandır. Her iki üniversitede de fen-edebiyat fakültesi bünyesinde birer coğrafya bölümü ve eğitim fakültelerinin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümlerinde de birer coğrafya eğitimi anabilim dalı olmak üzere coğrafya öğretiminin yapıldığı iki bölüm/anabilim dalı mevcuttur. Her iki bölümün öğretim üyeleri büyük oranda coğrafya ya da coğrafya eğitimi doktoralı öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Aynı üniversite bünyesindeki fakültelerin coğrafya ve coğrafya eğitimi bölümlerindeki derslere ayırt etmeksizin her iki bölüm hocaları girebilmekteyken farklı üniversitelerin coğrafya ve coğrafya eğitimi bölümlerindeki derslere, coğrafyacı ya da coğrafya eğitimcisi de ihtiyaca binaen girebilmektedir. Buraya kadar her şey normal görünmektedir. Ancak genel olarak coğrafyanın öğretimi söz konusu olduğunda durum farklılaşmakta, coğrafyacılarca bu işin yalnızca coğrafya eğitimcisinin işi olduğu ileri sürülebilmektedir. Benzer durum coğrafya alan araştırmalarında da söz konusudur. Coğrafya eğitimcileri de kendilerini alan araştırmalarından uzak tutmakta ve o işi yapan birileri var yaklaşımı sergilemektedirler. Bu durum hem farklı üniversitelerde hem aynı üniversitenin aynı bölümlerinde ve hem de aynı üniversitenin coğrafyayla ilgili farklı bölümlerinde çalışan coğrafyacılar ve coğrafya eğitimcileri için de büyük oranda geçerli bir durumdur. Bu yaklaşım, her iki kesimce yapılan akademik çalışmalara yansımakta ve belki de her iki kesimce bir diğer alan olarak değerlendirilen alanlar için çok yenilikçi ve uygulanabilir fikirlerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bunda daha sonra ayrı bir başlık altında değinilecek olan YÖK'ün katkısı da oldukça yüksektir.

¹ Çizelge incelendiğinde çok sayıda ortak dersin mevcut olduğu görülecektir. Ortak olmayan derslerin tamamı, her bölümün/anabilim dalının yönetim kurulu kararlarıyla kendi bölümlerinde öğretilebilecek alana yönelik derslerden Coğrafya eğitimi/öğretmenliği bölümlerinde alan derslerine paralel olarak öğretilen ve farklılığı oluşturduğu düşünülen formasyon dersleri ise coğrafya bölümlerinde düzenlenen formasyon kurslarıyla (her ne kadar kademeli olarak kaldırılacağı beyan edilse de) öğretilmekte ve bölümler arasındaki fark bütünüyle ortadan kalkmaktadır.

² Türkiye'de 20 coğrafya bölümü ve 13 de coğrafya eğitimi/öğretmenliği anabilim dalı bulunmaktadır.

TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu
International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM
3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara

Çizelge1: Seçili Bölümlerde Lisans Düzeyinde Öğretilen Zorunlu ve Seçmeli Dersler

	1.Yıl dersleri	2.Yıl dersleri	3.Yıl dersleri	4.Yıl dersleri
Gazi Coğrafya	Coğrafyaya Giriş, Jeomorfolojiye Giriş, Ekonomik Coğrafyaya Giriş, Klimatolojiye Giriş, Harita Bilgisine Giriş, Harita Bilgisi ve Uygulamaları, Jeomorfoloji I, Klimatoloji I, Ekonomik Coğrafya, Hidrografya	Jeomorfoloji II, Klimatoloji II, CBS, Toprak Coğrafyası, Harita Bilgisi ve Uygulamaları, Nüfus Coğr. İstatistik Metotları, Ekoloji ve Çevre Sorunları, CBS Uygulamaları, Vejetasyon Coğr., Klimatoloji Uygulamaları, Yerleşme Coğrafyası, Bölge Analiz Yön.	Bölgeler ve Ülkeler, Türkiye İklimi ve Fito Coğrafyası, Turizm Coğrafyası, Coğrafi Metodoloji, Arazi Çalışması, Küreselleşme, Türkiye'nin Beşeri Coğrafyası, Türkiye'nin Toprak Coğrafyası ve Sorunları, Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası, Arazi Çalışmaları ve Organizasyonu	Türkiye Jeomorfolojisi, Afetler Coğrafyası, Seminer, Türkiye Bölgesel Analizleri, Coğrafi Sorgulama ve Proje Hazırlama, Proje, Kültür Coğrafyası, Türkiye'nin Jeopolitiği, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri, Türkiye Bölgesel Analizleri
DTCF Coğrafya	Coğrafyaya Giriş, Temel Jeoloji, Klimatoloji, Kültürel Coğrafya, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Küreselleşme, İnsan ve Çevre, Jeomorfolojiye Giriş, Kartografya, Çok Kültürlülük, Nüfus Coğrafyası, Klimatolojik Veri Değerlendirme, Yer Küre Sistemleri, Kırsal Coğrafya	Ekonomik Coğrafya, Fluvial Jeomorfoloji, Kentsel Coğrafya, Hidrografya, Sanayi Coğrafyası, Sosyal Coğrafya, Limnoloji, Jeomorfolojik Analiz II, Enerji Kaynakları, Toprak Coğrafyası, Tarihi Coğrafya, Jeomorfolojik Analiz, İdari Coğrafya, Bölge Kavramı Sistematiği	Biyocoğrafya, CBS, Turizm Coğrafyası, Fiziki Coğrafya Araştırma Yöntemleri, Sağlık Coğrafyası, Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası, Türkiye Coğrafi Bölgeleri I, Siyasi Coğrafya, CBS II, Ulaşım Coğrafyası, Beşeri Coğrafya Araştırma Yöntemleri, Kuaterner Ortam Değişimleri, Bölgesel Kalkınma, Türkiye Fiziki Coğrafyası, Karst Jeomorfolojisi	Staj, CBS III, Uzaktan Algılama, CBSIV, Mezuniyet Tezi, Seçmeli Dersler, Dünya ve Türkiye İklimi, Tarım Coğrafyası, Erozyon ve Toprak Korunması, Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇAKÜ Coğrafya	Coğrafyaya Giriş, Sosyal Coğr., Coğr. Okumalar, Dünya Medeniyetleri Coğr., Türkiye'nin Kuvaterner Jeomorfolojisi, Anadolu'da Tarımın Tarihsel Gelişimi, Kentsel Ekoloji, Kartografya, Jeomorfoloji I, Coğrafyacılar İçin Jeoloji, Klimatoloji I	Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası, Klimatoloji I, Nüfus Coğr., Ulaşım Coğr., Bölgesel Coğrafya, Enerji Kaynakları, CBS'ye Giriş, Coğrafya Tarihi I, II, Toprak Coğrafyası, Kültürel Coğrafya, Kırsal Yerleşmeler, Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Klimatoloji II	Turizm Coğrafyası, Sanayi Coğrafyası, Biyocoğrafya, Erozyon ve Toprak Korunması, Keşifler ve Yeni Dünya Coğrafyası, Yapısal Jeomorfoloji, CBS Uygulamaları, Tarihi Coğrafya, Arazi Araştırmaları, Kentsel Yerleşmeler, Ortadoğu Coğrafyası, Tarım Coğrafyası,	Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası, Yabancı Dilde Coğrafi Metinler, Karst Jeomorfolojisi, İdari Coğrafya, Siyasi Coğrafya, Uzakdoğu Coğrafyası, Coğrafi Yazım Teknikleri, Jeomorfolojik Analizler, Türk Dünyası Coğrafyası, Doğal Afetler Coğrafyası, Türkiye'nin Kalkınma Coğrafyası

Kaynak: <http://gefcoğrafya.gazi.edu.tr/>, <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/coğrafya-bolumu>, <http://coğrafya.karatekin.edu.tr/>

Konu, coğrafya biliminin orta öğretim ve lisans düzeyinde öğretimi, coğrafyacıların mı, coğrafya eğitimcilerinin mi ilgi alanına girmektedir? Ya da daha doğru bir ifadeyle, “Ülkemizde coğrafya biliminin her kademedeki öğretimiyle ilgili sorunlar, yalnızca coğrafya eğitimcilerinin bir sorunu mudur”? Sorusunu sordüğümüzde, ikilem ve kaotik ortam hemen kendini hissettirecek ve bir tartışma ortamı oluşacaktır. Soruya verilecek yanıt elbette her iki kesimin de sorunudur biçiminde olacaktır. Pratikte verilen yanıt böyle olmakla birlikte uygulamada bunun yukarıda da zikredildiği gibi yalnızca bir kesime bırakıldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre ikilem; insanı istenmeyen seçeneklerden birini, çoğunlukla iki seçenektan birini izlemeye zorlayan tartışma, sorun veya usa vurma durumu olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/index.php>, 07.05.2017).

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu 1981'de kabul edilmesi eğitim enstitülerinin eğitim fakültelerine dönüştürülmesinden sonra ortaya çıkan bir başka sorun da, o tarihten günümüze, eğitim fakülteleri ve fen ve edebiyat fakülteleri arasında görünmeyen bir rekabetin ve bu rekabetin hedef kitle üzerinde oluşturduğu

ikilemdir. Bu ikileme hem Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) hem de Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) dâhil olmuş, geçen zaman içerisinde fen-edebiyat ve eğitim fakültelerinin sayısının artmasıyla sorun da aynı oranda büyümüştür. İkilemin temel konusu ve tartışma alanını, hangi fakültelerden mezun olanlar öğretmen olmalıdır oluşturmuş ancak zamanla buna hangi fakültelerden mezun olanların iyi öğretmen olacağı tartışması da eklenmiştir. Fen-edebiyat fakültelerini tercih eden öğrenciler yoğun bir alan eğitimi alırken aynı zamanda “siz eğitim fakültelerinden farklısınız, onlar sizin kadar alanı bilmezler ve esasında siz öğretmen değil öğretim gördüğünüz alanda araştırmacı ya da akademisyen olacaksınız” şeklinde motive edilmişlerdir. Bunun karşılığında eğitim fakültelerini tercih eden öğrenciler ise “siz onlardan farklısınız, onlar sizin kadar iyi öğretmen olamaz, evet sizin alan eğitiminiz onlar kadar yoğun değil ama onlar da öğretmenlik formasyonu yok ya da kurs almak zorundalar” diye yönlendirilmişler/motive edilmişlerdir. Ancak her iki fakülte mezunlarının en büyük istihdam alanının öğretmenlik mesleği olması, bu mesleğin adı geçen fakülteler arasında bir rekabet hatta bir çekişme ortamına dönüşmesine yol açmış, ikilem büyük bir soruna dönüşmüş, dramatik olayların yaşanmasına yol açmıştır. İkilemin bir başka olumsuz boyutu da üniversite adaylarının tercihlerinde, iş bulma ve öğretmen olarak atanabilme durumlarında ortaya çıkmıştır. Fen-edebiyat fakültelerinin mezunlarına zaman zaman öğretmen olma yolunun yasaklanması, formasyon zorunluluğunun getirilmesi, formasyon kursları düzenleyen üniversitelerin sayısının ve kontenjanlarının sınırlandırılması, talep edilen yüksek kurs ücretleri; eğitim fakültelerini ilk on sırada tercih edenlere, kazanmaları durumunda, verilen karşılıksız burs vb. gibi nedenler eğitim fakültelerinin tercih edilirliliğini ve öğrenci kalitesini yükseltirken fen-edebiyat fakültelerinde bunun tam tersi gerçekleşmiştir (Tanrıku, 2017: 264-275). Kalite sorununun etkisi uzun zamandan beri coğrafya bölümlerinde hissedilmektedir. Ancak coğrafya ve benzeri durumdaki diğer bilimler ile nihayet Türkiye, asıl etkiyi, ilerleyen süreçte ne yazık ki daha ağır olarak hissedecektir. Diğer yandan artan üniversite ve kontenjanlarla birlikte atanamayan öğretmen sayısı da artmış, yönetilebilir olmaktan çıkmıştır. Ancak MEB ve YÖK’ün sayılan sorunları çözmek için tercih ettiği yol ve yöntemler de uygulanabilir ve sürdürülebilir olmaktan uzak kalmıştır. Örneğin 2013 yılında MEB ile YÖK arasında radikal bir mutabakat sağlanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın yeni öğretmen yetiştirme stratejisi çalışmaları paralelinde, eğitim fakülteleri bünyesinde yer alan ve aralarında coğrafya öğretmenliği/eğitimi bölümlerinin/anabilim dallarının da bulunduğu orta öğretim alan öğretmenliği bölümlerine 2013–2014 eğitim-öğretim yılından itibaren öğrenci kontenjanı verilmemesi yönünde karar alınmıştır ve uygulanmıştır. Gazi Üniversitesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı da bu kararın uygulandığı anabilim dallarından biri olmuştur. Böylece birçok anabilim dalının bulunduğu bu fakültelerin kapatılması yolunda radikal bir adım atılmıştır. Bununla birlikte karar eğitim fakülteleri için kabul edilir bulunmamıştır. Kararın kaldırılması için gerekli mercilere müracaatlar yapılmış, davalar açılmış ve 2014–2015 eğitim-öğretim yılından itibaren eğitim fakültelerinin tekrar öğrenci almalarının yolu açılmıştır (Tanrıku, 2017: 264-275). 2018 yılının ikinci yarısında ise Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Yönetim Sistemi’ne geçilmiştir. Devam eden süreçte kabine değişikliğine gidilmiş ve yeni milli eğitim bakanı da atamayla göreve başlamıştır. Yeni bakanla birlikte MEB’de yeni uygulamalar yürürlüğe konulmuştur ve yeni düzenlemelere gidileceği görülmüştür/görülmektedir. MEB’ce basına verilen demeçlerde bu uygulamalar arasında ülkede öğretmen yetiştirmenin yeniden yapılandırılacağı ve kademeli olarak formasyon kurslarının kaldırılacağıın yer alacağı beyan edilmiştir. Henüz bunun nasıl yapılacağı açıklanmamış olsa da bu ve benzeri beyanlar fen edebiyat fakültelerinde hemen yankı bulmuştur. Bölümlerde, formasyon kurslarının kaldırılmasıyla kendilerine olan ilginin iyice azalacağı, ilerleyen süreçte öğrencisiz kalabilecekleri; öğrenciler için ise öğretmenlik yolunun kendilerine kapanacağı endişesi hasıl olmuş, belirsizlikle birlikte sorun yeniden boyut kazanmıştır.

4. Konunun Akademik Çalışmalarla İzahı ve Örnek Birkaç Çalışma

Konu, Ankara, Gazi ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde eğitim-öğretim ve akademik çalışmalarını sürdüren, lisans, yüksek lisans ve doktoralarını coğrafya bölümlerinde tamamlamış diğer bir ifadeyle pür coğrafyacı olan 19 akademi üyesinin bilimsel çalışmaları incelenerek somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Değerlendirilen eserlerin toplam sayısı 538'dir. İncelenen eserler, makale, kitap ve kitap bölümlerinden oluşmaktadır. Bildiriler, yönetilen tezler, öğrenci tezlerinden üretilen makaleler ve editörlükler dikkate alınmamıştır. Eserler, kaleme alan akademi üyesinin dal ve ilgi alanıyla bağlantılı olarak çok geniş bir yelpazededir. Fiziki ve beşeri coğrafya konularını içeren 538 adetlik bu geniş yelpazede ne yazık ki coğrafya biliminin teori ve uygulamasına, metodolojisine, öğretimine ve sorunlarına yönelik hiçbir çalışma mevcut değildir. Bu sayının, diğer üniversitelerde yapılan alan çalışmalarının ilave edilmesiyle 10 binleri bulması muhtemeldir. Konu bu kadar önemli ve sonuç bu kadar göz önünde iken kendileri pür coğrafyacı olmakla birlikte soruna çözüm odaklı yaklaşan ve zaman ayıran akademi üyeleri de yok değildir. Coğrafya eğitimcisi olmayan ve çalıştıkları dönemde soruna eğilen bu akademi üyelerinin çalışmaları sorunun, her zaman ve her iki kesimce eskiden beri bilindiğini de göstermektedir. Zira daha önce de söz edildiği gibi sorunun kökleri kırk yıl öncesine dayanmaktadır. Bu çalışmalardan ilki, Prof. Dr. Cemalettin Şahin'in, bilimin metodolojisiyle de ilgili olan, "Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar- Çözüm Önerileri)" başlıklı kitabı ile "Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Görüşler" başlıklı makalesidir. Diğer de Prof. Dr. İlhan Kayan'ın Türk üniversitelerindeki coğrafyacıların çalışmalarının kıymet görebilmesi için metodolojik ve yol gösterici bir çalışması olan "Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi: Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar ve Öneriler" başlıklı çalışmalarıdır.³ Adı zikredilen bu çalışmaların dışında ne yazık ki başka çalışma bulunmamaktadır. Diğer yandan, coğrafya eğitimcileri hem alanın öğretimi dışındaki çalışmaları hem de alanın öğretimi ile ilgili çalışmaları kendi alanları olarak gördükleri için eskiden beri yapa gelmişlerdir. Ancak bu kesimin de sorun odaksız, öğrenci tezlerine dayalı soyut çalışmalar yerine, sorun odaklı, uygulanabilir çalışmalara yönelmeleri bir gerekliliktir.

5. Bologna Kriterleri ve Konuyla İlgisi

Bologna Süreci, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir. Pek çok uluslararası kuruluşun işbirliği ile 47 üye ülke tarafından oluşturulan ve sürdürülen, alışılmışın dışında bir süreçtir. Sürece üyelik hükümetler/devletlerarası herhangi bir anlaşmaya dayanmamaktadır. Bologna Süreci kapsamında yayımlanan bildirimlerin yasal bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Süreç tamamen ülkelerin özgür iradeleri ile katıldıkları bir oluşumdur ve ülkeler Bologna Süreci'nin öngördüğü hedefleri kabul edip etmeme hakkına sahiptirler.

Bologna Süreci'nin oluşturmayı hedeflediği Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde yer alan ülke vatandaşları, yükseköğrenim görmek ya da çalışmak amaçları ile Avrupa'da kolayca dolaşabileceklerdir. Avrupa, gerek yükseköğretim ve gerekse iş imkânları açısından dünyanın diğer bölgelerinden kişiler tarafından tercih edilir hale getirilecektir. Avrupa Yükseköğretim Alanında en gerçekleşmesi arzulanmayan şey, üye ülkelerin eğitim sistemlerinin tek tip yükseköğretim sistemi haline getirilmesidir. Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda asıl hedeflenen, çeşitlilik ile birlik arasında bir denge kurulmasıdır. Amaç, yükseköğretim sistemlerinin kendilerine özgü farklılıkları korunarak birbirleriyle karşılaştırılabilir olması ve uyumlu hale getirilmesinden ibarettir. Bu şekilde, bir ülkeden ya da yükseköğretim sisteminden bir diğerine geçişin kolaylaşması ve böylece öğrenciler ve öğretim görevlilerin hareketliliği ve istihdamının artırılması planlanmaktadır. Bologna Süreci'nin temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan Sorbonne Bildirisi ile atılmıştır.

³ Daha geniş bilgi için bkz.: Şahin, C. (2001) , "Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar- Çözüm Önerileri, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Şahin, C. (1998), "Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Görüşler", Milli Eğitim Dergisi, Sayı:137, S:28, 29, Ankara.

Kayan, İ. (2000), "Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi: Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar ve Öneriler", Ege Coğrafya Dergisi. 11, 7-22, İzmir.

Avrupa'da ortak bir yükseköğretim alanı yaratma fikri ilk kez bu bildiri ile ortaya çıkmıştır. Ancak, Bologna Süreci resmi olarak 1999 yılında Bologna Bildirisi'nin 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu Bakanları tarafından imzalanması ve yayımlanması ile başlamıştır. Bologna Süreci'nin temel hedeflerinden altısı bu bildiri ile ilan edilmiştir. Bu hedefler:

1. Kolay anlaşılır ve birbirleriyle karşılaştırılabilir yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri oluşturmak (bu amaç doğrultusunda Diploma Eki uygulamasının geliştirilmesi),
2. Yükseköğretimde lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki aşamalı derece sistemine geçmek,
3. Avrupa Kredi Transfer Sistemini (European Credit Transfer System, ECTS) uygulamak,
4. Öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak,
5. Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağını oluşturmak ve yaygınlaştırmak
6. Yükseköğretimde Avrupa boyutunu geliştirmektir.

1999 sonrası neler oldu?

Bologna Bildirisi'nin yayımlanmasından iki yıl sonra, ülkemizi de içeren üç yeni ülkenin (Türkiye, Hırvatistan ve Kıbrıs Rum Kesimi) katılımı ile 32 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanları, 19 Mayıs 2001'de Prag'da, Bologna Süreci'ni izlemek ve gelecek yıllar için öncelikler belirlemek üzere toplanmıştır.

Prag'da Bologna Süreci'ne 3 hedef daha eklenmiştir:

7. Yaşam boyu öğrenimin teşvik edilmesi,
8. Öğrencilerin ve yükseköğretim kurumlarının sürece aktif katılımının sağlanması,
9. Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın cazip hale getirilmesi (<http://www.yok.gov.tr/bologna-sureci-nedir>).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında ve işin pratiğinde Bologna Süreciyle ulaşılan/ulaşılması hedeflenen amaç, ülke gözetmeksizin bu sürece dâhil üniversitelerin öğretim kademelerinde birbirine eşdeğerliliğinin sağlanmasıdır. Ülkemizde bu amaç doğrultusunda, uygulamada fen-edebiyat ve eğitim fakültelerinde çalışan tüm akademisyenlerin verdikleri derslerin Türkçe programlarının yanında İngilizce uyarlamalarının da sisteme yüklenmesi YÖK tarafından istenmiş ve istek gerçekleştirilmiştir. Ancak uygulama kendi içinde çelişkilidir ve burada da ikilem kendisini iki yönüyle hissettirmektedir. Bunlardan ilki ülkemizde aynı bilim ayrı fakültelerde ayrı adlarla öğretilmektedir ve bırakın uluslar arası eşdeğerliliği kendi içinde eşdeğer değildir. İkincisi, dönemlik ya da yıllık derslerin, haftalık programları, sınav, ödev ve not ağırlıkları Bologna Süreci ve Kriterleri'ne teoride uygun hale getirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, derslerin ayrıntılı programlar olmasa da kısa programları yapılmıştır. Pratikte ise bu programlara hiç uyulmamıştır ve uyulmamaktadır. Uygulama ve yaygın örneklerden faydalanılarak, gerekli hazırlıklar yapılmadan, tartışılmadan, geribildirimleri alınmadan hazırlanan programlar büyük oranda kâğıt üzerinde kalmıştır.

Diğer yandan hem coğrafya hem de coğrafya eğitimi bölümlerinde öğretilen alan dersleri için ders kitabı, kaynak ve materyal eksikliği işin başka bir sorunlu boyutunu oluşturmuştur ve oluşturmaktadır. Burada savunma, akademik eğitimin hazırlanan ders kitap ve materyallerine bağlı kalmaksızın, konuyla ilgili yakın ve uzak bilimsel çalışmaların tamamı o dersin materyalidir şeklinde yapılabilir. Ancak hem Bologna Kriterleri gereği hem de her akademik ders için bir ölçme ve değerlendirme yapılacağı göz önünde bulundurulduğunda bir çerçeve çizmenin de zorunlu olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bu çerçeveyi çizmek için Bologna kriterlerinde bir “yararlanılan kaynaklar” bölümü de düşünülmüş ve konulmuştur. Ancak burada da ikilem kendisini ağır bir biçimde hissettirmektedir. Fen-edebiyat ve eğitim fakülteleri çalışanlarınca hazırlanan

öğretim materyalleri ve özellikle kitaplarda adlandırma “coğrafya bölümleri için” ya da “eğitim fakülteleri için” şeklinde tamamlanmaktadır. Bu durum, yukarıda zikredilen, “araştırmacı ya da öğretmen olacaksınız” motivasyonu ile ilgili olsa da bir taraf için özgüven diğer taraf için özgüven yoksunluğu ya da içeriğin doluluğu/zayıflığı olarak da algılanabilmektedir.

6. YÖK’ün Tutum ve Etkisi

YÖK, 1981’den günümüze Türkiye yükseköğretimini yasa ve yönetmeliklerle şekillendiren kurumdur. Akademideki öğretim görevlisi, öğretim üyesi, doçent ve profesörlük gibi akademik görevlere atama ve yükseltme kriterleri de her ne kadar son düzenlemelerle bazı yetkileri elinden alınmış olsa da YÖK tarafından belirlenmektedir/teydi. YÖK’ün önceki yıllar ve 2018 doçentliğe yükseltme kriterlerinden biri; “Başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili ve adayın hazırladığı lisansüstü tezlerden üretilmemiş olmak kaydıyla...” biçiminde başlamakta ve bu kriter birkaç basamakta kendini tekrar ederek doçent adayının bilimsel çalışmalarına sınırlamalar getirmektedir (<http://www.uak.gov.tr/?q=node/85>). Bu maddeler nedeniyle doçent adayı akademi üyesi, bilimsel araştırmalarını ilgili olduğu alanla sınırlandırmaktadır. Çalışma alanının öğretimi, ilgili başka bir alanın çalışma alanı olduğu için bu alanda yapacağı çalışmalardan puan alamayacağını, eser değerlendirme jürisinin olumsuz yaklaşacağını, bu nedenle kendisine bir faydasının olmayacağını düşünmekte ve zikredilen alanla ilgili çalışma yapmaktan kaçınmaktadır. Bu da daha önce değinildiği gibi, ilgili alanın öğretimini geliştirici, yenilikçi ve uygulanabilir, orijinal fikirlerin ortaya çıkmasını engellemektedir. Unvanlar değişse, akademi üyesi doçent ve profesör olsa da yayın alışkanlığı büyük oranda benzer şekilde devam etmektedir. Durum, ülke adına etkileri uzun süre devam eden olumsuzlukların görülmeyen kaynaklarından biridir ve düzeltilmesi yine YÖK’ün doçentlik kriterlerinde yapacağı ekler/düzeltilmelerle giderilebilir. Burada yapılabilecek düzeltmelerden biri, adı geçen doçentlik kriterine bilimsel çalışmanın % 10, 20, 30’u gibi herhangi bir oranının başvuru alanının öğretimiyle ilgili olabilir açıklamasının eklenmesi şeklinde yapılabilir. Böylece adı geçen olumsuzluklar giderilebilir ve doçent adayı, doçent ve profesör çalışmalarını ilgili alanın öğretimiyle çeşitlendirebilir.

7. Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak bakıldığında ülkemizde fen ve sosyal bilimlerin öğretimi konusundaki 1982 uygulamaları devam etmektedir. Bu uygulamalar, diğer bilim dallarının büyük çoğunluğunda olduğu gibi Coğrafya’da da kaotik ortamın ve sözü edilen ikilemin oluşmasının temel nedenidir. Kaotik ortam ve bunu düzeltmek için günübürlük ve sürdürülebilirlikten uzak, çözüm odaklı olmayan siyasi ve idari kararlar ülkede bilimin gelişmesinin önündeki engellerin en önemlilerinden biridir. Bir bilim olarak coğrafya da bu kararlardan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Ülkemizdeki özeld Coğrafya ama genelde fen ve sosyal bilimlerin büyük bir bölümünü etkileyen bu kaotik ortamın ve ikilemin giderilmesi için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Ülkemizde eğitim fakülteleri çatısı altında faaliyet gösteren ve coğrafya eğitimi, coğrafya öğretmenliği anabilim dalları gibi adlarla ifade edilen bölümler coğrafya bölümlerine dönüştürülmelidir. Dönüştürme diğer bilimler için de uygulanmalıdır.

- Öğretmen yetiştirmede alınması gereken formasyon dersleri ve sertifikaları MEB’in belirlediği kontenjanlarda eğitim bilimleri fakültelerince ve tek bölüme dönüştürülen Coğrafya bölümleriyle işbirliği içinde yerine getirilmelidir. Bu düzenlemeyle iki farklı bölüm iken yaşanan istihdam çekişmesi sorunu da çözülmüş olacaktır.

- YÖK ya da bu kurumun kaldırılması, değiştirilmesi vb. durumlarda diğer karar alıcı ve uygulayıcı merciler doçentlik kriterlerinde puana dönüşen bilimsel çalışmaların %10, 20, 30 gibi uygun bir oranı, alanın eğitimiyle ilgili olması durumunda kabul edilebilir bulmalıdır. Kriterlerde bu yönde düzenlemeler yapılmalıdır.

•Adı geçen önerilerin hiç biri yerine getirilmemiş/getirilmeyecek olsa dahi coğrafya biliminin öğretimi alanında çalışan akademi üyeleri, ister coğrafya bölümlerinde isterse coğrafya eğitimi bölümlerinde çalışıyor olsunlar, bilimin metodolojisi, teori, uygulama ve öğretimi üzerinde orijinal, teorik ve uygulanabilir çalışmalara imza atmalılar ve bunu başka bir alanın/dalın görevi olarak görmemelidir.

Referanslar

Tanrıkulu, M. (2017) “Türkiye’de Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakültesi ikileminde Öğretmen Yetiştirme ve Pedagojik Formasyon Uygulamaları”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 264-275.

<http://cografya.karatekin.edu.tr/>, (14.09.2018).

<http://gefcoğrafya.gazi.edu.tr/>, (14.09.2018).

<http://www.dtcf.ankara.edu.tr/cografya-bolumu/>, (15.09.2018).

<http://www.yok.gov.tr/web/bologna/bologna-sureci-nedir>, (15.09.2018).

<http://www.uak.gov.tr/?q=node/85>, (16.09.2018).

<http://www.tdk.gov.tr/index.php>, (07.05.2017).